

Alkohol og aggresjon

Reidar Ommundsen

Hvorfor blir så mange mennesker tydelig aggressive og til dels voldelige i alkoholpåvirket tilstand? At alkohol fjerner hemninger, gir bare noe av forklaringen. Den nære forbindelsen mellom alkohol og aggresjon blir kanskje klarest demonstrert ved at henimot 80 % av alle voldelige overgrep politiet får kjennskap til, er begått i alkoholpåvirket tilstand. I tillegg forekommer det trolig mye vold i form av husbråk og håndgemeng der alkohol inngår, men som ikke meldes til politiet, blant annet fordi offeret selv har vært ganske alkoholpåvirket.

Men hvordan kan man forklare sammenhengen mellom alkohol og vold? Det har blitt fremsatt mange forskjellige teorier. Her skal vi nøye oss med å se på tre av disse teoriene, to eldre og en ganske ny.

Fjerner hemninger

Den eldste, og kanskje mest utbredte, teorien går ut på at alkoholen fjerner de hemningene som de fleste av oss lærer i oppveksten. Disse hemningene får oss til å holde styr på våre aggressive reaksjoner. Teorien sier at slike hemninger mot å utøve vold når man er sint, blir opprettholdt av en innlært frykt for de negative konsekvenser som volden kan medføre. Teorien sier videre at fordi alkohol antas å dempe angst og frykt, kan det virke innlysende at nedsatt frykt vil gi svekkede hemninger, og dermed større tendens til vold.

Teorien har sikkert mye for seg, men den er ikke helt tilfredsstillende. Noe av grunnen er at forbindelsen mellom alkohol og nedsatt frykt ikke er så entydig som tidligere antatt; til dels har det vært vanskelig å påvise en sammenheng mellom nedsatt frykt og økt aggressivitet. I noen tilfeller synes økt frykt å øke tendensen til vold.

Den andre tidligere teorien går ut på at vi til en viss grad «bruker» alkohol som en unnskyldning for å gi uttrykk for vårt innestengte sinne. Denne teorien utelukker ikke den første. Teorien tar utgangspunkt i at det i vårt samfunn fins normer som «unnskylder» voldelig atferd hos berusede personer. En alkoholpåvirket person skammer seg mindre over å utøve vold. I egne øyne, og kanskje i andres også, kan en derfor tenke at det var «alkoholen som hadde skylda» for at han ble aggressiv! Mannen var ikke slem og ond, han var bare full. Denne teorien støttes av eksperimenter der man har skjenket personer drikke med en sterk smak som de feilaktig *trodde* inneholdt alkohol. Personene i denne gruppen oppførte seg i etterkant mer aggressivt enn en kontrollgruppe som ikke hadde fått alkohol, og i mange tilfeller like aggressivt som personer i en gruppe som faktisk hadde blitt servert alkohol. Faktisk alkoholpåvirkning er altså ikke nødvendig for å slippe løs sin aggressivitet.

Oppmerksomhet

Disse to teoriene kan nok hver på sin måte gi et bidrag til å forklare sammenhengen mellom alkohol og vold. Men de gir neppe fullgode forklaringer. Nylig er det derfor fremsatt en tredje teori, som har fått sterk støtte i et eksperiment som vi skal omtale nedenfor.

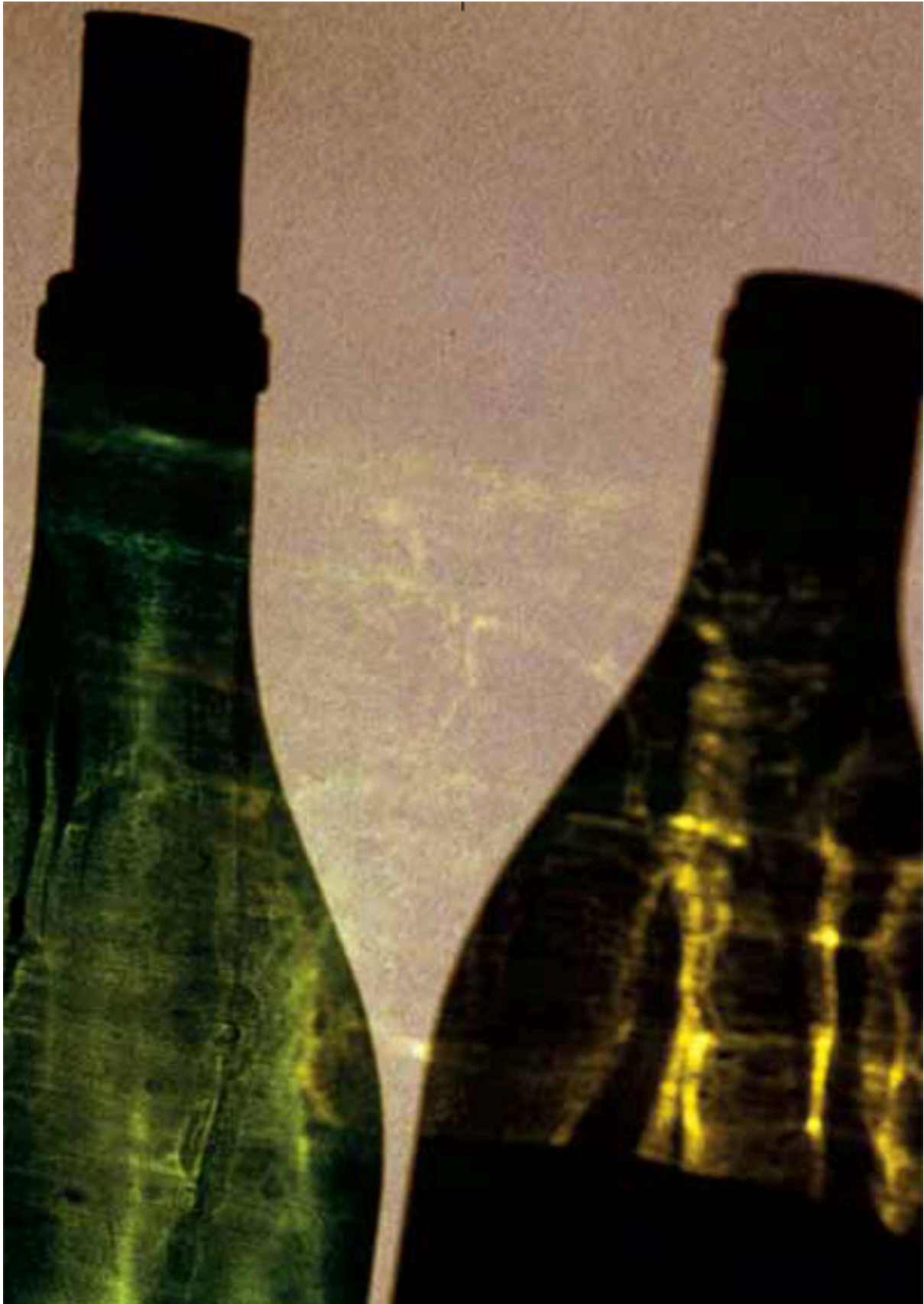
Den nye teorien handler verken om hemninger eller normer, men om oppmerksomhet! Det ser nemlig ut til at alkohol – i tillegg til alle de andre virkningene dette stoffet har på hjernen vår – også har den spesielle effekten at den innsnevrer vår oppmerksomhet. Vi oppfatter ikke like mye som vi kan

i edru tilstand. Denne nye teorien gir følgende forklaring på sammenhengen mellom påvirkning og vold: Innsnevring av oppmerksomhet fører til at man lettere «ser seg blind» på provokasjoner, også innbilte, fra andre. Man registrerer ikke andre og mindre iøynefallende sider ved en situasjon som kan virke formildende. Denne «primitive» måten å oppfatte en provoserende situasjon på vil – ifølge denne teorien – føre til en kraftigere sinnereaksjon i beruset tilstand enn i edru tilstand. Ifølge teorien er det altså ikke svekkede hemninger, men overfokusering på provokasjonene og derav økt sinne som fører til mer vold i beruset tilstand.

Nå har denne til nå ganske spekulative teorien blitt testet for første gang, og den har fått sterk støtte! De to amerikanske psykologene som foretok undersøkelsen, resonnerer som følger: Dersom innsnevret oppmerksomhet var årsak til mer vold i beruset tilstand, så skulle en forvente at berusede personer som fikk oppmerksomheten «avledet» fra en provoserende situasjon, ville utvise *mindre* vold enn berusede som ikke ble avledet. Og kanskje også enda mindre vold enn edru personer i samme situasjon.

Testen

For å teste denne hypotesen delte de to forskerne 60 frivillige forsøkspersoner tilfeldig inn i fire grupper. Den ene gruppen ble servert en alkoholholdig cocktail med en sterk og ugjenkjennelig smak. De ble deretter satt til å «spille» mot en ukjent motstander som angivelig befant seg i naborommet. Spillet gikk ut på å reagere så raskt som mulig på et signal vist på en TV-skjerm. Den av spillerne som var raskest «på avtrekkeren», skulle tildele den andre et elektrisk støt. Dette kunne variere i styrke fra «svakt» (1) til «sterkt» (10). Det var ingen virkelig motspiller i naborommet, men en datamaskin. Denne meldte tilbake til forsøkspersonen om han hadde vunnet eller tapt. Dette skjedde i tilfeldig rekkefølge.

SINNE PÅ FLASKE: Alkohol fjerner hemninger – på godt og vondt. Ikke sjelden fører dette til økt aggressivitet.

Foto: Scapix

I første halvdel av spillet mottok spilleren relativt svake støt, hver gang han tapte. Men midt i spillet gikk «motstanderen» plutselig over til å gi meget sterke støt. Dette førte som regel til at den virkelige forsøkspersonen ble sint og tok til å gjengjelde med sterkere støt. I den resterende delen av spillet tjente styrken på disse støtene som forskernes mål på forsøkspersonens aggressivitet. Deltakerne i denne gruppen ble imidlertid også satt til å løse en tilleggsoppgave: De skulle holde øye med noen figurer på skjermen og reagere på disse på en spesiell måte. De fikk vite at de kunne vinne en god slump penger om de løste oppgaven bedre enn gjennomsnittet av deltakerne i undersøkelsen.

Den andre av de fire gruppene fikk en tilsvarende spesiell drink med alkohol og deltok også i reaksjonstidsekperimentet, men uten den distraherende ekstra oppgaven. Den tredje gruppen fikk også en drink med den spesielle smaken, bare at denne var uten alkohol. Den sterke og ukjente smaken gjorde at de ikke oppdaget at de i realiteten drakk alkoholfritt. Gruppen ble satt til å gjennomføre de to oppgavene i spillet i likhet med den første gruppen. Den fjerde gruppen fikk også en «placebodrink» som de feilaktig trodde innholdt alkohol, og i likhet med gruppe 2 skulle de bare gjennomføre reaksjonstids-spillet uten noen distraherende tilleggsoppgave.

Funnene

Da man etterpå så på målet på aggressivitet, altså styrken på støtene, som deltakerne i siste halvdel av spillet gjengjeldte den provoserende økningen i støtene med, fant man følgende: Det var for det første en vesentlig lavere aggressivitet i gruppe 1 enn i gruppe 2. Det så altså ut til at distraksjonen fra den ekstra oppgaven hadde avledet deres oppmerksomhet fra de provoserende sterke støtene, slik at de ikke «så seg blinde» på denne, og derfor gjengjeldte de heller ikke med spesielt sterke støt.

Dette resultatet kan neppe forklares ut fra de eldre teoriene, men det passer godt med den nye teorien om innsnevret oppmerksomhet som årsak til vold i provoserende situasjoner. Mest overraskende var det kanskje at gruppe 1 viste mindre aggressivitet enn gruppe 3. Den sistnevnte hadde jo også hatt den distraherende oppgaven, men uten alkohol i blodet. Dette strider direkte mot hemningsteorien, som hevder at alkohol vil svekke hemninger mot å utøve vold. Til gjengjeld passer funnet utmerket med oppmerksomhetsteorien. Dersom den alkoholpåvirkede gruppe 1 *bare* kunne ha oppmerksomheten rettet mot den distraherende oppgaven på grunn av innsnevret oppmerksomhet, ville deltakerne også bli mindre oppmerksomme på motstanderens provoserende oppførsel (sterkere støt), enn den edru gruppen – og derfor ville de velge mildere gjengjeldelse.

Om denne nye innsikt i forbindelsen mellom alkohol og aggressivitet kan få noen praktisk betydning med hensyn på å forebygge vold hos personer påvirket av alkohol, må fremtiden vise.

Referanser

Giancola, P. R. & Corman, M.D. (2007) Alcohol and aggression. A test of the Attention-Allocation Model. *Psychological Science*, 18, 649–655.